

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԸ ԵՒ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

ՄԱՏԱՂ, ՍԵՐՆԴԻ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ, ԵՒ ՆՈՑԱ՝ ՄԻՍԵԱՆՑ
ՀԵՏ ՈՒՆԵՑԱԾ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ.

Ամեն ժամանակի ականաւոր և բարեացակամ մարդկանց ուշքը գրաւող գէպքերից մինը եղած է մատաղ սերնդի կրթութիւնը, Արթուրեան առարկան միմիայն մարդն է, նա ոչ թէ միայն կրթութեան ընդունակ է, այլ և դորան կարօտ, որովհետև նա լոյս աշխարհ է գալիս բոլոր արարածներից անօգնական.

Մինչդեռ մատաղ կենդանին ծնուելուց զկնի անմիջապէս ինքն իրան օգնել կարող է և բնազդումից առաջնորդուած իւր պէտքը լրացնում, նորածին մանուկը երկար տարիներ ուրիշ մարդկանց օգնութեան կարօտ է մընում և եթէ նոքա նորա մարմնական կեանքը պահպանելուն և խնամելուն հոգս չըտանէին, այն ժամանակ նա շատ շուտ ի կորուստ կը մատնուէր.

Նորա մարմնական անօգնականութեան համապատասխանումէ նաև նորա ներքին հոգեկանի անկերպարան լինելն. Ոչ թէ միայն նորա լաւ կամ վատ ապագան ծածկուած է մարդկային դիտող աչքից, այլ և նորա ուժերն և ունակութիւններն, ձգտումներն և վճռականութիւններն, որոնք սկզբում նիրհման դրութեան մէջ են. Սակայն անօգնական մանուկը համեմատաբար միւս արարածների հետ հոգեկան ձիւրքերի և ընդունակութիւնների մեծ հարստութիւն ունի, և մի քանի ամսից յետոյ արդէն նա պարզ զանազանութեան նոցանից. նորա մէջ կայ մի բարձր որոշումն ծածկուած.

Մարդուն պէտքէ ըստ կարելոյն ամենաբարձր գիտելոյին, այն է, աստուածանմանութեան բարձրացնել և նորան Աստուծու հետ գիտակից կեանքի հաղորդակցութեան մէջ գնել. Թէև մարդ այդ բարձր նպատակին լուրջ և խիստ ինքնադաստիարակութեան միջոցով հասնել կարող է, սակայն դա ենթադրումէ առաջուց մի որոշ հոգեկան, բարոյական և կրօնական հասունութիւն, որին նա ինքն իրան՝ ոչ հրրէք, այլ ուրիշների միջնորդութեամբ հասնել կարող է. դա է մի բազմամեայ և զարգացման շատ բարդ գործողութեան հետեանք, որին թէ մանկան մարմնական և հոգեկան ուժեր, և թէ նորա ամբողջ շրջակայքը ամենաժիր և գործունեայ կերպով մասնակից են. Ինքն իրան զարգացող մարդու մարմնական և հոգեկան ուժերի վերայ ներգործում են գլխաւորապէս երեք գործիչներ (Factor) — նորան շրջապատող բնութիւնը, ճակատագիրներն և ուրիշ մարդիկներ.

Բնութիւնը կրթումէ մանկան սննդի, կլիմայի, երկրի յատկութեան և եղանակի միջոցով, բայց մասնաւորապէս նա մատակարարումէ նորան անթիւան համար նիւթ դիտողութեան համար, որով մանկան գէպ ինքն է քաշում

և կաշկանդում, և նորան հետու է պահում իւր ընձեռած մտաւոր պաշարը մշակելուց և կազմակերպելուց, հետեւաբար և արգելք է լինում նորա զարգացմանը:

Արժուժիւնն կեանքի հոսանքների ճշգրտութեամբ միջոցով ներգործումէ շատ շուտ և զօրեղ կերպով, սակայն երբեմն արագացնում և երբեմն դանդաղացնում է նորա զարգացումը: Արչափ զանազան է այն ազդեցութիւնը, որ Բարբէլէի համար Գրիգորիոս-Բէն, պատերազմէի համար Խաչատուր-Բէնը, հարգարար-Բէնը համար Կոստան-Բէնը մարդկանց վերայ ներգործումէ: Այդպէս կեանքի հոսանքները կարող են մանկան հոգեկան զարգացման թէ նպաստաւոր և թէ վնասակար լինել:

Մանկան ներքին կեանքի բողբոջման և յառաջ խաղացման համար ամենամեծ նշանակութիւն ունի նորա յարաբերութիւնն և նիստ ու կացը ուրիշ մարդկան հետ: Նա իւր կեանքի ընթացքում հազարաւոր անձինքների հետ յարաբերութիւն է ունենում, որոնք շատ կամ սակաւ նորա մտածման, լեզուի, զգացման, գանկութեան, կամքի և արարքի վերայ ազդում են: Ընկերութիւնն աշխատումէ իր անդամակիցների կրթութեան և անկրթութեան վերաբերմամբ իւր հիմնարկութիւններով, հասարակական պարապմանց եղանակով, հովանաւորութեամբ և արգելքներով, որոնց իւրաքանչիւր անհատ ենթարկւումէ: Հասարակական հոգու ամբողջութիւնն մի ատմութեամբ է, որի մէջ իւրաքանչիւրն շնչումէ (Հարտենշտայն). գաղափարները և սովորութիւնները տարածվում են ընկերութեան մէջ վարակող զօրութեամբ մի ծայրից միւսը (Լինդներ):

Բնութեան, կեանքի հոսանքների, զանազան հանգամանքների և յարաբերութիւնների, նոյնպէս ուրիշ անձինքների արած ներգործութիւնը մատաղ սերնդի վերայ պատահումէ առանց դիտաւորութեան, անդիտակից և պատահական կերպով, որովհետեւ դա ոչ մի սկզբունքով կանոնաւորուած չէ, ուստի և անվստահելի է:

Բայց որովհետեւ մանկան զարգացման գործողութեան ընթացքից կախումըն ունի նորա բաղդաւորութիւնն ու դժբաղդութիւնն, նորա ժամանակաւոր կամ յաւիտենական բարիքը կամ չարիքը, ուստի չը պէտքէ նա պատահաբէրին, կուրօրէն ղեկավարող կամ արհեստագործ ուժերին թողութի: Նա պէտքէ առաւելապէս ինքնագիտակից, բարոյական էակներից առաջնորդութի, որոնց մարդկային որոշման նպատակը և նորան հասնելու միջոցները յայտնի են, դոքա ամենայն ինչ դիտաւորութեամբ և օրինաւոր կերպով պիտի առաջ տանեն, և ահա այս գործունէութիւնն է որ մենք Ինքն-Բէն ենք անուանում: Նա ամեն ժամանակ հասակաւոր և կրթեալ մարդկանց ամենանշանաւոր և ամենապատուական խնդիրներից մինն է եղած: Նու որովհետեւ նա ոչ թէ մեռեալ նիւթ, այլ անվստահելի ուժերով մատակարարուած հոգին պիտի կազմակերպէ, ուստի մի կողմից բոլոր արուեստներից պատուականագոյն և միւս կողմից ամենադժուարն է:

Մարդու հոգեկան բնաւորութիւնն ոչ մի վայրկեան խաղաղ չէ. նա չէ

սպասում ինչպէս մարմարը կամ քաթանը արուեստաւորի գործածութեան, Գարը և կաւը արուեստաւորի աշխատող ձեռքի տակ մի առանձին ձև և կերպարանք են ստանում արուեստաւորի քմաց համաձայն, ընդհակառակն դաստիարակչին հանդէպ է գալիս մանկան կամքը. նա դորան ամենից առաջ իւր համար պիտի շահէ, մարդկային կրթութիւնն ի ներքուստ պիտի սկսուի, որպէս զի նորա պտուղներն արտաքին յարաբերութեանց մէջ յերևան գան, եւ որովհետեւ դաստիարակիչը մանկան մէջ ամենաբարձր գաղափար պիտի իրականացնի, նորան Աստուծուն պատկերակից դարձնէ, այդ պատճառով կրթութիւնն արուեստներից ամենաբարձրագոյնն է:

Ամենաբնական և ամենից պարտաւորեալ դաստիարակչներն՝ ծնողք են. արարիչը դոցա պարգևած է մանուկները որպէս պատուականագոյն ընծաներ, բայց մի և նոյն ժամանակ դոցա հետ ստանում են ծնողքն պալատաւորութիւնն իրանց զաւակներին այնչափ բարձրացնել, որ նոքա ընդունակ և հակուած լինին իրանց կեանքի որոշման հասնելու համար ինքնուրոյն աշխատել:

Կրօնական և բարոյական հոգւով օժտուած ընտանիքը ամենայարմար երկիր է ներկայացնում մարդկութեան ծաղիկների անարգել բողբոջման համար. նա նորա մէջ է գտնում օգ, լոյս և ջերմութիւն որոշեալ չափով. նա նորանից է առնում ոչ թէ միմիայն առաջին և կայուն սաղմներ, այլ և ամենալաւ և ամենազօրեղ սնունդ իւր ապագայ զարգացման համար. Ընտանիքի մէջ յառաջ են գալիս կրթութեան ամեն միջոցները— Ին-տու-մ, Կու-մ, Կու-մ և Կու-մ-ի-ն, որոնք իրանց առաջին գործադրութիւնն այնտեղ են գտնում:

Ին-տու-մ. — Մանկան կրթութիւնն ամենաբնական մտքով առած սկսվում է ծնուելուց ինն ամիս առաջ, և եթէ նորածին մանուկն դեռ ևս անընդունակ է հոգեկան տպաւորութիւններ անմիջապէս ընդունելու, այնու ամենայնիւ ներգործութիւններ նորա մարմնի վերայ հնարաւոր են, որոնք մարմնի և հոգու միջև եղած փոխադարձ ներգործութեան զարգացման համար կարեւոր են. Հէնց ֆիզիքական առաջին կրթութիւն է նշանաւոր հոգու զարգացման և նորա ապագայ գործունէութեան համար արտաքին աշխարհի մէջ. նա ընկնում է ամենից առաջ ընտանիքին, որն մանկան ծնուելուն պէս գրեթէ բացառապէս կարեւոր խնամք է տանում և այդ շարունակում է նորա կեանքի առաջին տարիներն:

Ընտանիքը տալիս է նորան նոյնպէս առաջին Կու-մ-ի-ն. մանուկը նորա մէջ ուսանում է դիտելն ու հասկանալն. որով նա բնութիւնից նախագծուած ճանապարհով ստանում է առաջին մտապատկերներ և գաղափարներ, եւ որովհետեւ նոքա են որ առաջին անգամ մանկան գիտակցութեան են հասնում և ամենից շատ կրկնում, ուստի և հոգու մէջ շատ խոր են տըպաւորվում, հէնց դորա համար նոքա մի շափ են ապագայ կրթութեան, գիտութեան և աշխարհի մէջ կենդրոնացման համար:

Ընտանեկան կեանքը դաստիարակութեան համար յոգնաթիւ միջոցներ է

մատակարարում։ Հեղինակութիւն պիտի որոնել բնականապէս հօր մօտ։ որովհետեւ ամեն ինչ նորան է հետեւում, դիմում։ նորանից է որոշւում տան զբաղմունքն ու կարգադրութիւնն և սոցա յառաջ տանելը, հետեւաբար տւելի տեսանելի կերպով նորա մէջ է արտայայտւում հոգու մտածմունքը մի որ և արարք անհաւանութեամբ վար զարնել, պախարակել, կամ հաւանութեամբ ուրախացնել։ Սէրը բնականապէս պէտքէ մօր մէջ որոնել, նա է միայն որ ամեն տեսակ անձնուիրութեամբ մանկան կարիքներն հետախուզում և հասկանումէ, նա է որ իւր և մանկան մէջ շատ շուտուց մի լեզու է պատրաստում ու կազմում, քան թէ մի որ և է ուրիշը մանկան հետ հաղորդակցութեան ճանապարհներ կը գտնէր, նա իւր սեռի քնքուշութիւնից օժտուած կարողանումէ մանկան մէջ խոր թափանցել, նա իր մեղմ իշխանութիւնը երբէք ի չարն չի գործ դնում, և նոյնպէս իր ներգործութիւնն մանկան վերայ երբէք չըպակասացնում։ (Հերբարտ)։

Ինչպէս որ հօր հեղինակութիւնն առանց այլեայլութեան մանկան մէջ հնազանդութիւն է յառաջ բերում, սոյնպէս և մօր սէրը նորա սրտի մէջ սէր է յառաջացնում։ Բայց դա (սէր) կլինի յետոյ ամեն առաքինութեան, մասնաւորապէս յարգանքի, երախտագիտութեան, համեստութեան և խոնարհութեան, վստահութեան և ապաւինութեան հիմն ու արմատ։

Ո՞հ, ինչ մեծ նշանակութիւն ունի ծնողաց տուած օրինակ իրենց զաւակներին, որոնք իրանց նմանողութեան ձգտման մեծ շտիպով աշխատում են ծնողաց ամեն վարմունքին և արարքին նմանող լինիլ։ Նոքա ծնողաց դատողութիւններն աշխարհի և նորա մէջ պատահած անցքերի մասին դիւրաւ սեպհականացնում են։ Այսպէս ընտանիքի մէջ մանուկների համար մի որ և է վարմունք, արարք և արգելումն մի տեսակ սովորոյթ են դառնում, և իրերի, արարքների և անձիւնքների գնահատութեան համար անկատելի կերպով ընտանիքի մէջ հիմք է դրվում։ Նւ որովհետեւ նոքա իրանց տպաւորութիւններն այնպիսի մի ժամանակում են ներգործում մանկան հոգու վերայ, որ ահգէն ամենամեծ փափկութիւն ունի, հետեւաբար նոքա նորա ամբողջ զարգացման համար ամենամեծ նշանակութիւն ունին։ Այդ պատճառով զարմանալի չէ, որ շատ մարդկանց մօտ ապագայում մարդկային յարաբերութիւնները դատելու միջոցին իրանց՝ ընտանիքից ստացած հայեացքները, մտքերը և զգացմունքները յառաջ են գալիս։

Մանկան ներքին զարգացման վերայ մեծ ազդեցութիւն ունի ընտանիքի անդամների միասին ապրելն։ ուր միմեանց պատկանելու և փոխադարձ պաշտպանելու զգացմունքը շատ զօրեղ կերպով է արտայայտւում, այդ տեղ է երևում մանկանց կախումն ծնողներից և դորա վերայ հիմնուած՝ մանկանց ստորագրութիւնն ծնողաց կամքին միասին կատարած փորձառութեամբ կազմուած մտքերի շրջանի մէջ համաձայնութիւն, և դրանից յառաջացած առկախութեան, վստահութեան և սիրոյ զգացմունքներ, որոնք ընտանիքի բոլոր անդամներին սերտ կապում են, այդ տեղ է որ սիրոյ և մասնակցութեան յարմար դէպքեր պարզ նկատելի կերպով զգալի են լինում, և վեր-

ջապէս ծնողներին, մեծ եղբայրներին և քոյրերին շարունակ հնարաւորութիւն է տրվում մանուկների, փոքրիկ եղբայրների և քոյրերի արարքների, վճիռների և հակումների վերայ ներգործելու և նոցա անհատական առանձնայատկութիւնները դիտելու և քննելու համար: Ահա, այս բոլոր հանգամանքներն յարմար դէպք են արդարութեան, պատկառանքի, բարեկամութեան, խաղաղասիրութեան, անձնազոհութեան առաքինութիւններ հաստատելու և խնամելու և միևնոյն ժամանակ եսասիրութիւնը և եսամոլութիւնը ճնշելու համար:

Միմիայն տան մէջ են գտնվում բազմաթիւ յարմար դէպքեր, որոնք անմիջապէս մանկան սրտի և կամքի վերայ ներգործում են լուրջ դրաղմունքի և զուարթ խաղի միջոցով ընտելացնելով նորան բարուն և հեռացնելով չարից, խրատելով և զգուշացնելով, ուրախութիւն պատճառելով և նորանից զրկելով, գովելով և պատժելով և ընդ Սթեյ մենք նաև աչքի առջև ունենանք, որ տան մէջ ըստ մեծի մասին գտնվում են նաև ծառաներ, բարեկամներ, ազգականներ և խաղակիցներ, որոնց հետ յարաբերութեան մէջ լինելով հաղարաւոր յարմար դէպքեր են յառաջ գալիս և մանկան կամքի և հոգու վերայ ներգործում, այն ժամանակ հետևեալ եղբակացութեան կհասնենք՝

Որ ոչ մի բանից ինքնուրուշ չընկնուի մանկան աշխարհէն միայն ինքն ինքնուրուշ իրենց հետեւողների հետ միմիայն ինքնուրուշ և միմիայն ինքնուրուշ չընկնուի մանկան աշխարհէն միայն ինքն ինքնուրուշ:

Սթեյ որ մի տան հոգեկան և բարոյական ատմութեան առողջէ, այն ժամանակ մանուկներն ևս մարդկային ընկերութեան հոգեկան և բարոյական գործօն անդամներ կը դառնան, և որքան պարզ և անընդհատ ընտանեկան կեանքի մէջ լաւ սովորութիւն արտայայտուի, այնքան և խոր կթափանցէ նա մանկան հոգու մէջ, որ և կդառնայ այնպիսի մի զօրութիւն, որ դուրսը պատահած չար օրինակներին և փորձութիւններին դիմադրել կարող է: Այդ իսկ պատճառով բազմաթիւ պիտի համարել այն ընտանիքի մանուկներն ուր մեր վերոյիշած պայմանների բոլորը կամ գոնէ մեծ մասը գոյութիւն ունին: Բայց, ամենայն որ այդպիսի բազմաթիւ համեմատարար շատ սակաւ մանուկներին մասն և բաժին են լինում:

Ընտանիքը ոչ միշտ և ամեն ուրեք այնպէս կազմուած է, ինչպէս որ պէտք էր: Շատ ծնողներն զուրկ են կարեւոր խոհականութիւնից, գիտութիւններից, որպէս զի ինքեանք իրանց մանուկներին այսօրուայ ժամանակի ոգու և մարդկային որոշման համապատասխան կրթութիւն մատակարարէին: Ուրիշներն թէև մանուկների կրթութեան համար խոհականութիւնից զուրկ չեն, սակայն նոցա պակասում է պէտք եղած ցանկութիւն և համեստ: Նոքա շատ սիրով իրենց զուարճութիւնների ետեւից կընկնեն քան թէ գոհացուցիչ կերպով մանկանց հետ կը պարապեն:

Շատերն ևս իւրեանց կոշման համաձայն պարապմանց յետեւից ընկնելով օրական ապրուստը հայթայթելու համար և միշտ ընտանեկան հոգսերով

ծանրաբեռնուած լինելով, ժամանակ չեն ունենում իրանց զաւակները դաստիարակելու համար:

Գարձեալ շատերն Բ-ը-յ-ա-յէ-ս-ն-ն-ն-ն են իրենց զաւակներին բարի օրինակ լինելու, որով և շատ անգամ նոցա անդիտակցարար դէպի վատն են տանում: Վերջապէս կան նաև այնպիսի մանուկներ, որոնք մատաղ հասակում իրենց ծնողներից զրկուել են:

Եւ ահա այս վերոյիշած հիմունքների պատճառով ընտանիքը շատ դէպքերում անկարող լինելով իւր զաւակներին դաստիարակելու մէջ, ուստի և մատաղ սերնդի զարգացման օգնութեան պիտի հասնեն նաև ընկերութիւններ, պետութիւնը և համայնքը, որոնք մի այնպիսի հասարակական պիտիւնք են, որ ընդունի օգնու և լրացու լինի, և ահա այդ պիտի լինի հասարակը:

Ուսումնարանի խնդիրն ոչ այլ ինչ է, բայց միայն նորան հաւատացած մանուկներն դաստիարակել: Աւրեմն երկու հաստատութիւններ, ընտանիք և ուսումնարան աշխատում են միեւնոյն գործի համար, վերջինը միեւնոյն անձնաւորութեանց հետ է գործ ունենում, որոնք նոյնպէս ընտանիքում դաստիարակութեան առարկայ են դարձած: Երկուսն էս միեւնոյն նպատակին են հետևում և միեւնոյն միջոց են գործ ածում, այս պատճառով անտարբեր չը պիտի վերաբերուել այն հանգամանքին, թէ ուսումնարան և ընտանիքը միմեանց հետ ինչ տեսակ դիրք ունին բռնած:

Մեքենաբանութիւնից մի օրինակ կարող է մեզ վերոյիշած նախադասութեան ճշգրտութիւնը պարզ կացուցանել—մի մարմին շարժվում է ճիշտ այն ուղղութեամբ, ինչ ուղղութեամբ որ նորան շարժող զօրութիւնը ազդում է, և եթէ միեւնոյն մարմնի վերայ միեւնոյն ուղղութեամբ երկու ոյժեր են ազդում, այն ժամանակ այդ մարմինը կը շարժուի միեւնոյն ուղղութեամբ և այնպիսի արագութեամբ, որ շարժիչ ուժերին համապատասխանում է:

Իսկ եթէ երկու ոյժեր հակառակ ուղղութեամբ միեւնոյն մարմնի վերայ են ներգործում, այն ժամանակ երկու դէպք են յառաջ գալիս, այսինքն, եթէ որ այդ երկու ոյժերն միմեանց հաւասար են, հետևաբար միմեանց ջնջում են և մարմինը իւր տեղում անշարժ է մնում, բայց եթէ մինը միւսից մեծ է, մարմինը թէև շարժվում է այն ուղղութեամբ, ինչ ուղղութեամբ որ մեծագոյն ոյժը նորան տանում է, սակայն այնպիսի արագութեամբ, որն այդ երկու ոյժերի տարբերութեան է համապատասխանում: Եւ ընդհակառակն եթէ շարժող մարմնի վերայ երկու ոյժեր զանազան ուղղութեամբ են ներգործում, այն ժամանակ նա ոչ մինի և ոչ միւսի ուղղութեան հետևում է, այլ նա իւր ճանապարհը այդ երկուսի մէջ ընտրում է:

Թէև մեքենաբանութեան այդ օրէնքներն իւր ամբողջութեամբ չէ կարելի մտաւոր ասպարիզում գործադրել, որովհետև այստեղ նաև մարդկային աչքից ծածկուած և նորա ներգործութեան չենթարկուող ոյժերը գործակից են, սակայն այդ օրէնքներն մի որոշ մտքով և աստիճանով կարելի է գործադրել:

Նոյնպէս մանկան հոգեկան և մարմնական զարգացման գործողութիւնն

ներկայացնումէ մի շարժողութիւն դէպի նպատակ. իհարկէ մանկան մարմնի և հոգու յոժերը կազմումեն նորա մի էական գործիչը (Faktor) սակայն մանկան վերայ անդադար ներգործող ազդեցութիւնների գումարը մի ամբողջ յոժ է, որն որոշ կերպով նորա զարգացման ուղղութեան վերայ ներգործումէ. իսկ նորա մէջ ամենանշանաւորն և ամենաներգործողը այն է, որ ուսումնարանից և ընտանիքից է յառաջ գալիս:

Եթէ որ երկուսն ևս զանազան ուղղութեամբ մանկան զարգացման գործողութեան վերայ ներգործումեն, այսինքն մի հաստատութիւն այն է արգելում, ինչ որ միւսը թոյլատրում է, կամ թէ սա այն է յառաջ մղում ինչ որ միւսին անօգուտ է երևում, այն ժամանակ մանուկը չէ իմանում թէ որին պիտի հետևի, ընտանիքին թէ ուսումնարանին և կամ թէ որը նոցանից ուղիղ է, նորա սեփական արարքն ու վարքը անապահով է դառնում և նորա կեանքի հայեցողութեան մէջ յառաջ է գալիս պառակտումն: Այս տեսակ դրութիւնը յառաջ է գալիս, եթէ որ մանուկը միևնոյն ասպարիզում, օրինակ կրօնական կամ բարոյական ասպարիզում զանազան տեսակ հասկացողութիւններ, գաղափարներ է լսում, կամ թէ ծնողքը իրանց զաւակին թոյլ են տալիս, որ նա ուսուցչին խարէ, ստախօսութիւն անէ. այո՛, եթէ ծնողքը իրանց զաւակների անշնորհք ճարպիկութեան մասին իրանց ուրախութիւնը մինչև անգամ նկատել են տալիս, Այդպիսի բազմատեսակ ազդեցութեանց հետևանքը այն էլինում, որ մանուկների բարոյական զարգացումն խոչընդոտների և խանգարմունքի է հանդիպում. որով և կանոնաւոր ընթացքից շեղվումէ. հետևաբար ոչ ընտանիքը և ոչ էլ ուսումնարանը իւր ձգտած նպատակին չէ հասնում:

Իսկ եթէ ընտանիքն և ուսումնարանը միմեանց հակառակ ուղղութեամբ են ներգործում, այն է մինի շինածը միւսը քանդումէ, օրինակի համար եթէ մինը նպաստումէ մանուկին ստախօսութեան, և գողութեան ընտելանալու, նորան թոյլ է տալիս անազնիւ վարուելու, գուցէ ինքն ևս զուարճասիրութեան և ամեն տեսակ անբարոյականութեան օրինակներ է տալիս. մինչդեռ միւսը՝ այդ տեսակ դէպքերից զգուշացնում է, այն ժամանակ նորա փոխադարձաբար միմեանց վնասումեն, որով և իւրեանց ներգործութիւնը մեծ մասամբ և կամ բոլորովին անօգուտ է դառնում: Այդպիսի հակառակ ներգործութիւնների մի այլ հետևանքն ևս այն էլինում, որ մանուկների բարոյական յոժը սկսումէ կաղալ, իսկ նոցա հագեկան զարգացումը մի երրորդի ազդեցութիւնների միջոցով, այսինքն շրջապատող ընկերակիցների, մի գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար որոշվում է.

(Երանանիւն)

(Թւի.) Ս. Տէր Գաբրիէլեանց: